

ДОКЛАД ЗА ИСЛАНДИЯ

Настоящият доклад обобщава статистическа информация, информация от проучване в интернет и събрани факти и впечатления от посещенията на български експерти по проект „Насърчаване на е-демокрацията в България чрез използване на най-добър опит от Исландия“ по програмата за НПО на ФМ на ЕЕА. Неговата цел е 1) да даде общ контекст на демократичните иновации от Исландия, с които в следващите етапи на проекта ще бъде запозната българската публика и 2) да набележи конкретните практики на е-демокрацията, които успешно работят в Исландия и които биха подпомогнали за напредъка и в България.

Република Исландия – обща информация

Страната е разположена на остров Исландия в северната част на Атлантическия океан между Европа и Северна Америка, на 287 км източно от Гренландия и на 798 км северозападно от Шотландия. В геоложко отношение Исландия е млада суша, все още в процес на формиране. Островът е разположен върху главния геоложки разлом между Евразийската и Северноамериканската тектонични плочи и затова островът е полуевропейски и полуамерикански. Разломът, представляващ висока и дълга отвесна скална стена, прилична на Китайската стена, но естествена, днес е една от основните туристически атракции. Източните и северозападните ѝ брегове са силно нарязани от дълбоки фиорди и стръмни клифове, но на юг са ниски и слабо разчленени.

По **площ** Исландия е почти колкото България – 103 хиляди кв. км, но населението ѝ е само 320 хил., от които 2/3 живеят в агломерацията на столицата Рейкявик. Бреговата линия е 6070 км. Релефът е съставен от обширни лавови плата, с надморска височина между 600 и 950 м, над които се издигат многобройни угаснали, спящи и действащи вулкани -- Хекла, Лаки, Аския и др. Най-висока точка на Исландия е вулканът Хванадалсхнукюр (2 119 м). Исландия е една от най-активните вулкански зони в света. От друга страна Около 15% от площта на Исландия е покрита с ледници, като най-голям е ледникът Ватнайокул, разположен в южната част на острова.

Заради това съжителство на огненото дихание на Земята с ледения мраз наричат Исландия „Земя от лед и огън“.

Характерни са горещите минерални извори и гейзери. По брой на гейзерите (30) Исландия е на трето място в света след САЩ (Природен парк Уелоу Стоун, Уайоминг) и Нова Зеландия. Думата *гейзер* е исландска.

Климатът на Исландия е суров, субполярен на север, и мек, умерено-океански на юг. Средните температури през януари са от 0 до -10 градуса С°, през юли - от 0 до 14 градуса С°, валежите са между 500 мм и 2000 мм.

Растителността е тундрова, като преобладават торфени блата и ливадна растителност.

Етническият състав е хомогенен – исландците са 99.1 %, а другите етноси - 0.9 %. В страната има значително малцинство от поляци – около 10000. Извън страната живеят над 30 хил. Исландци (САЩ, Канада, Норвегия и Дания). Градското население е 92 %.

Конфесионален състав е също хомогенен - християни са 99.6 % (от тях протестанти - 98.9 %, католици - 1.1 %), а други - 0.4 %.

Официалният език е исландски.

Рейкявик (107 хил. ж.) е най-северната столица в света. Друг голям град е Акурейри (20 хил. ж.).

Административно деление - 23 сисла (райони), обединени в 8 географски окръга.

Паричната единица е исландска крона.

История на създаването на държавата

Исландия е независима държава от 70 години насам. Независимостта от Дания е провъзгласена на 17 юни 1944 г.

Островът е необитаем до 874 г., когато идват първите преселници от Норвегия. През 930 г. е създаден исландски парламент – Алтинг, считан за най-старият в света. През 1000 г. е прието християнството. С Калмарската уния Исландия влиза в състава на датско-шведско-норвежко кралство през 1871 г. Дания предоставя на Исландия вътрешна автономия през 1918 г. под датската корона

Държавно устройство

Исландия е парламентарна република, начело с президент, избран за 4 години. Законодателната власт принадлежи на президента и Алтинга. Алтинг е еднокамарният парламент от 63 депутати, избирани за 4 години. Изпълнителна власт се осъществява от президент и назначава от него правителство и премиер-министър.

Икономика

За 2013г. Исландия произвежда БВП в размер на 14 609 милиона \$ и 45 536\$ на глава от населението, което я поставя на 16-то място в света според МВФ (за сравнение България е на 77 място). След финансовата криза от 2008 в БВП се отчита спад от 6.7% (2009), но още през 2011 показва положителен ръст от 2.9%, а за 2013 ръстът е от 3.3%. Според анализ на Организацията на страните за икономическо развитие (ОИСР), Исландия ще изпревари еврозоната.

Основни отрасли са риболовът и рибопреработването, туризмът и производството на алуминий. В рибното стопанство са заети 12 % от трудоспособното население. Риболовният флот е с над 1 000 кораба с общ тонаж около 130 хил. бр. рег. т. Годишен улов - около 1.5 млн. т. Произвежда се алуминий (около 90 хил. т. годишно), феросилиций (70 хил. т), диатомит (30 хил. т), цимент (130 хил. т). Има предприятия за ремонт и строителство на риболовни кораби (до 300 бр. рег. т). Исландия разполага с големи водни и геоенергоресурси.

Икономиката е силно зависима от рибната промишленост, която осигурява 40% от приходите от износ, повече от 12% от БВП, и в него работят близо 5% от работната сила. Тя остава чувствителна към спад на рибните запаси, както и на колебанията в световните цени на основните си износ: риба и рибни продукти, алуминиеви и феросилиций. Икономиката на Исландия е диверсификация в производството и сектора на услугите през последното десетилетие, особено в областта на софтуерното производство, биотехнологиите и туризма. Обилните геотермални и водноелектрически източници привличат значителни чуждестранни инвестиции в сектора на алуминий, но е засилен интересът към високотехнологични фирми и центрове за данни. Голяма част от икономическия растеж на Исландия през последните години идва като резултат от бума в търсенето на вътрешния пазар вследствие на бързото разрастване на финансовия сектор на страната. Местните банки се разширяват агресивно в чуждестранни пазари, както и в привличането на значителни средства от потребители и бизнес, след приватизацията на банковия сектор в началото на 2000. Влошаване на глобалните финансови условия през 2008 г. довежда до рязко обезценяване на кроната спрямо другите основни валути. Чуждестранната експозиция на исландски банки, чиито заеми и други активи в размер на повече от 10 пъти БВП на страната, става неустойчива. Трите най-големи банки на Исландия се сриват в края на 2008. Страната е обезпечена с над 10 млрд. долара заеми от МВФ и други страни, за да се стабилизира валутата си и финансовия сектор, както и да подкрепи правителствените гаранции за чуждестранните депозити в исландски банки.

След сриването на финансовия сектор на Исландия, правителствени икономически приоритети стават: стабилизиране на кроната, прилагане контрол върху капитала, намаляване на високия бюджетен дефицит на Исландия, овладяване на инфлацията, справянето с високата задлъжнялост на домакинствата, реструктурирането на финансовия сектор, както и диверсификация на икономиката. Исландия започна да прави плащания към Великобритания, Холандия и други кредитори в края на 2011 г. след постановление на Върховния съд на Исландия, че уважава 2008 аварийно законодателство, което дава приоритет на вложителите за обезщетение от фалиралите исландски банки. Исландия дължи британските и холандските власти приблизително 5,500 милиарда щатски долара за компенсации.

Исландия започва преговори за присъединяване с ЕС през юли 2010 г., но обществената подкрепа е намаляла значително заради опасения за загуба на контрол върху риболовните ресурси и в отговор на тревогите над продължаващата криза в Еврозоната.

Селско стопанство - 24 % от площта са годни за селскостопанска дейност, обработка се само 1 %. Развива се оранжерийно производство на зеленчуци. В резултата на местното оранжерийно производство, например, цената на домати в страната е спаднала 30%. Исландците развиват традиционно коневъдство и овцевъдство. Твърди се, че всеки четвърти исландец е притежател на кон. Печеното агнешко се смята за най-доброто ми национално ястие. Яденето на конско месо е било повсеместно до приемане на християнството, но все още се консумира. Исландия изнася коне.

Транспорт - ж.п. линии няма, шосетата са 1 150 км. Рейкявик е международно пристанище и летище. Първото летище е построено от англичаните с вулканичен материал по време на Втората световна война.

Туризмът е отрасъл във възход. Годишно страната се посещава от около 150 хил. туристи от цял свят, но най-вече Германия, САЩ, Канада.

Развитие на исландската демокрация след финансовата криза 2008 г.

Най-новото демократично развитие на Исландия е свързано с кризата в страната от 2008 г., когато банките обявиха фалит заради дългове от \$ 85 млрд. Очакваха се мерки за спасяване на банките подобни на тези, проведени в САЩ и други страни, но исландските граждани се противопоставиха на спасяването им за своя сметка. Исландия влезе в световните новини с протестите и замерянето с камъни на своя парламент през 2009 г. Беше проведен референдум, на който беше отхвърлен планът за спасяване на банките. Впоследствие домакинствата получиха подкрепа от правителството. То сключи споразумение с банките, които все още са частично контролирани от държавата, по силата на което те опростиха дългове по кредити, които надхвърлят 110% от пазарната оценка на имотите. Освен това Върховният съд в страната определи, че отвързването на лихвите по кредитите с индекс в чужда валута е нелегално, което отново помогна на домакинствата, защото не те трябва да плащат валутните разлики с кроната.

За разлика от останалия свят, Исландия потърси наказателна отговорност от длъжностни лица, допуснали банковата криза в държавата. Повече от 200 души, сред които бивши изпълнителни директори на големи банки, бяха изправени пред съда с обвинения за извършени криминални престъпления. Бяха постановени най-суровите присъди за финансова измама в историята на страната. Четирима бивши шефове на исландската банка Kaupthing бяха осъдени на три до пет години затвор.

ПРАКТИКИ НА Е-ДЕМОКРАЦИЯ

Конституционен процес он-лайн с участие на гражданите - краудсорсинг

В процеса на съвземане от финансовия банкрут исландците пожелаха да пренапишат основния си закон, който не беше пипан от времето на съществуването им като датски доминион. Те приложиха възможно най-демократичен метод за съставяне на конституционно събрание, като избраха 25 души сред 522 възрастни, непринадлежащи към политически партии, препоръчани от най-малко по 30 души. На практика конституцията беше писана он-лайн и всички граждани имаха достъп до съставянето и коментирането ѝ. Методът, наречен краудсорсинг, предизвика възхищението на хората по целия свят. За съжаление Конституцията, създадена с широко гражданско участие, не беше окончателно приета и в сила остава старият основен закон на страната. Всъщност конституцията беше подложена на одобрение от гражданите на референдум на 20.10.2012 г. наред с няколко други въпроса. Всички предложения получиха одобрение, но референдумът беше с консултативен характер. След референдума парламентът реши да отложи доработването и приемането на новата конституция за следващи си мандат. Освен това депутатите приеха закон, поставящ сериозни бариери пред приемането на нова конституция – изискване за квалифицирано мнозинство в парламента, последвано от референдум, на който следва да има активност 50%+ активност и кворум-одобрение - 40% от всички избиратели.

Ето шестте въпроса, зададени на референдума и получените резултати от гласуването:

1. Желаете ли предложенията на Конституционния съвет да бъдат основа за нова конституция на Исландия?
2. Желаете ли в новата конституция природните ресурси, които не са частна собственост, да бъдат обявени за национална собственост?
3. Желаете ли новата конституция да регламентира национална църква на Исландия?
4. Желаете ли новата конституция да предвиди по-големи възможности за избор на личности в парламента, отколкото са налице понастоящем?
5. Желаете ли в новата конституция да има разпоредба относно еднаквата тежест на гласовете, подавани в различните части на страната?
6. Желаете ли новата конституция да предвиди възможност определен брой гласоподаватели да могат да инициират референдум?

Национален референдум Исландия 20.10.2012 г., консултативен - резултати

Въпрос	гласували ЗА	ПРОТИВ	Празни	Невалидни	Общо	Избир.активност
1	73,408 66.9%	36,252 33.1%	4,991	741	115,392	48.7
2	84,633 82.9%	17,441 17.1%	12,582	736	115,392	48.7
3	58,354 57.1%	43,861 42.9%	11,792	740	114,747	48.4
4	78,356 78.4%	21,623 21.6%	14,673	741	115,393	48.7
5	66,554 66.5%	33,536 33.5%	14,664	747	115,501	48.7
6	72,523 73.3%	26,402 26.7%	15,729	739	115,393	48.7

Регистрирани гласоподаватели : 236,941

Source: RÚV

Конституционният процес чрез краудсорсинг, осъществен в Исландия, показва възможностите на новите технологии, които позволяват включване на заинтересованите в изготвянето на решения. Те дават за първи път шанс на гражданите не само да участват в окончателното вземане на решения – чрез референдум, но и да бъдат част на изготвяне на предложенията за решение. Така се преодолява ограничеността и на най-демократичния класически референдум, който предлага да се отговори с „да“ или „не“ на вече готови предложения.

По време на проучвателното посещение проектният екип разговаря с депутатките Катрин Якобсдотир (леви зелени), Биргита Янсдотир (Пиратска партия) и представители на партньорската организация и други НПО относно личния им опит с правенето на нова конституция на Исландия.

Бюджетен процес с участие на гражданите - иновацията „Вашите приоритети“

Неправителствената организация „Ситизънс Айсланд“ е създавала софтуерния продукт **Your Priorities** (Вашите приоритети), който се използва за съставяне на инвестиционната програма и част от бюджет в столицата Рейкявик (в размер на около 2 млн.евро) - **Better Reykjavik**, както и в национален мащаб за обществени допитвания. Неотдавна Великобритания е пожелала да използва софтуера на исландците в здравната си система.

Your Priorities дава възможности на гражданите да:

- представят идеи за подобряване на качеството на живот в техните общности;
- гласуват в подкрепа или против дадена идеи;
- обсъждат идеи, за да ги подобрят.

Софтуерът генерира списък с проектите с най-голяма подкрепа, които след това да бъдат реализирани.

Най-успешният пример за използването на **Your Priorities** е сайтът на **Better Reykjavik** (По-добър Рейкявик) <https://betrireykjavik.is/>. Сайтът дава възможност на гражданите да предлагат, обсъждат и приоритизират идеи за подобряване на живота в техния град. Целта на сайта е да се създаде открита дискусия между жителите и градския съвет на Рейкявик.

Better Reykjavik стартира след икономическия колапс в Исландия през 2008 г. и играе жизнено важна роля в общинските избори на града през 2010 година. По време на тези избори, 10% от избирателите в Рейкявик са изразили идеите си на сайта, 43% от избирателите са разгледали сайта и са предложени над 1000 идеи за приоритетни проекти. Технологиите е различна от тази, прилагана при бюджетиране с участие на общността например в Бразилия, Уругвай и др. не само заради използването на интернет. Тук гражданите дават идеи, които после се остойностяват от общинската администрацията, най-скъпите отпадат, а възможните от гледна точка на бюджета се предлагат за приоритизиране от гражданите. Проектите трябва да се вмести в определени финансови рамки по жилищни райони, които са предварително зададени. По списъка от остойностени проекти се прави гласуване – електронно гласуване, за което се ползва паролата от подаването на данъчната декларация (на тази особеност отдават ниската избирателна активност – повечето хора се затруднявали да си възстановят/спомнят паролата). Всеки гласуващ вижда на своя дисплей как с гласуването на даден проект намаляват парите за неговия квартал, така че се стреми също към най-добро комбиниране на проектите с цел оползотворяване на предвидените средства. Проектите се изпълняват по предвидения ред, като всички други общински проекти.

Е-парламент

Друга добра практика, основана отново на използване на приложението „Вашите приоритети“ т е **Better Iceland** (по-добра Исландия) <https://betraisland.is/>. Better Iceland дава на исландските гласоподаватели възможността:

- да взаимодействат с членовете на Парламента (Алтинги);
- да постявят въпроси, които те считат за приоритетни;
- да видят всички предложения за закони и други документи от Исландския парламент;
- да подкрепят или се противопоставят на всяко предложение и да добавят свои собствени мнения;
- да разглеждат всяка реч в Парламента като отделен видео файл.

Е-здраве

Забележително е, че чрез исландското ноу-хау за допитване до гражданите ще се демократизира здравната система на Великобритания. Най-новият проект <https://nhs-citizen.yrpri.org/> използващ приложението „Вашите приоритети“ е стартиран от Националната здравна служба на

Великобритания (NHS) с цел даване възможност на пациентите да идентифицират и обсъждат проблемите.

Срещи, осъществени от проектния екип в Исландия

Екипът по проект „Насърчаване на е-демокрацията в България чрез най-добър опит от Исландия“, представляван от Даниела Божинова, БСНГИ и д-р Пенка Георгиева, БСУ осъществи следните срещи в периода 22-25.06.2014 г. в Рейкявик и района на Рейкявик по време на проучвателното си посещение:

22.06.2014 – Среща с представители на оранжерийното производство на домати в Исландия. Научихме за профила на селското стопанство на страната и ролята на местното оранжерийно производство за намаляване цените на зеленчуците. Отглеждането става на изкуствено осветление и с помощта на въглероден диоксид. Внасят се пчелни семейства за опрашване вътре в оранжерията. Беше направен запис на изказване на един от фермерите.

23.06.2014 – Парламент на Исландия – среща с Катрин Якобсдотир, депутатка и председателка на партията на левите зелени, бивш министър на образованието. Въпреки, че в Исландия няма сериозно замърсяване на околната среда, очертаните от нея екологични проблеми са основно свързани с автомобилния транспорт, който е източник на емисии и замърсяване – исландците притежават 1.5 коли на човек от населението, а общественият транспорт не е добре развит. Друг важен акцент е използването на природни ресурси в индустрията: производството на алуминий използва прекомерно много енергоизточници на страната; поставя се въпросът необходима ли е по-нататъшна индустриализация, след като икономиката е добре, липсва безработица, а стратегически е особено важно да се опазят природните богатства на Исландия. Според нея най-важните пътища за развитието на страната са чрез иновации, свързани с използване на по-малко енергия и здравеопазването. По мнение на Катрин Якобсдотир повече на брой референдуми не решават проблемите. Нужно е да има повече информираност, прозрачност и процес на консултации между различните обществени групи. Един аспект от информираността е не само да се предоставят данни, а да се публикуват в разбираем за обществеността формат.

23.06.2014 – Университет Рейкявик – среща с изследователи от програмата за изкуствен интелект към Института за интелигентни машини в университета – Джорди Бийгер (Холандия) и Дион Гарет (САЩ) – представиха гледни точки на неисландци, пребиваващи отдавна в Исландия, по въпроси на висшето образование, народопсихологията на исландците и обществено-икономическото развитие на страната през последните години. Бяха обсъдени и конкретните проблеми на преподаването на компютърни науки.

24.06.2014 – Международен институт за модерни медии – среща с председателката Биргита Йонсдотир – беше разгледано стратегическото позициониране на Исландия като защитник на свободата на медиите, предложено преди време от групата на настоящата депутатка и председателка на Пиратската партия; беше разисквано поведението на Исландия по отношение на убежището на

Сноудън, защитата на дигиталните права на всеки гражданин като съществен елемент на от е-демократията (в Исландия всеки подава данъчна декларация онлайн с ICEKey - ключ, получен безплатно предварително по пощата); състоянието на законодателния пакет за защита на медии и журналисти, която страната възнамерява да предоставя в международен план.

24.06.2014 – Международен институт за модерни медии – среща с членове на УС – Гудьон Идир и Алла Амундадотир – направен беше преглед на партньорството и бъдещите ангажименти на исландския партньор. Исландските партньори препоръчаха източници за информиране на общественото мнение в България за Исландия, главно документални филми. Те ще изпратят списък при първа възможност.

25.06.2014 – Фондация „Граждани Исландия“ – Гунар Гримсон, съосновател и изп.директор. Беше представено приложението за е-демократия и краудсорсинг „Вашите приоритети“ и плановете на фондацията за ползването му на Балканите. Проектният екип отправи покана за показване на приложението от авторите в България на предстоящата конференция по изпълнявания проект.

Изготвили доклада:

Даниела Божинова

д-р Пенка Георгиева

Бургас, 11.07.2014

Информация за приложението *Your Priorities*

Your Priorities е безплатен софтуер, предоставен за всички страни в света, като има версии на основните езици, включително и на български. Съществува лесен достъп до приложението от Facebook, Twitter или Gmail. Приложението е реализирано с отворен код.

Автори на приложението са Гунар Гримсон и Роберт Видар Биарнасон, основатели и ръководители на „Граждани Исландия“. Гримсон се занимава с уеб/интерфейс дизайн. Той е университетски преподавател, активист против войните, китолова, за повече демокрация. Биарнасон е разработчик на софтуер и предприемач, основал първата си софтуерна компания 12-годишен, създател на първата интернет компания в Исландия (Centrum.is) през 1993 година. Присъдени са му различни награди, включително БАФТА, Airplay, Mobies, Qualcomm BREW и GSM. Двамата автори получават European e-Democracy Awards-2011 за приложението „Вашите приоритети“.

Създаването на ПРИОРИТЕТ става на следната уеб страница (с натискане на бутона **Create Your Priorities now**):

The screenshot shows the homepage of the 'Your Priorities' website. The browser's address bar displays 'https://www.yrpri.org/home/world'. The page layout includes a main heading 'What does Your Priorities do?' followed by two video player thumbnails. The first video is titled 'How to Use Your Priorities - Citizens Foundation' and the second is 'About Us - Citizens Foundation'. Below these videos is a 'Sign up now' section containing a paragraph of text and a prominent blue button labeled 'Create Your Priorities now'. At the bottom of the page, there is a 'Case Study - Better Reykjavik' section, which includes a video thumbnail titled 'School Field Trips - Citizens Foundation'. The Windows taskbar at the bottom of the screenshot shows the system clock as 10:08 on 03/07/2014.

след което се попълва следната форма:

Create your own Your Priorities (It's quick...)

1 Your Priorities name and URL

Name of your instance
Name your Your Priorities

Domain name
Your URL: _____ .yrpri.org
Example: <https://yours.yrpri.org>

2 Next... Your personal details

Full name
Full name

Email
Email

Password
Password

3 Now... Select a plan

Public Plan (Open registration including Facebook)

up to 50 users	up to 500 users	up to 5,000 users
Free	EUR40 per month	EUR150 per month
select	select	select

Private Plan (Email invite registration)

up to 5 users	up to 50 users	up to 500 users
Free	EUR40 per month	EUR150 per month
select	select	select

More users? Consulting? Login integration or other customisations? Contact us at sales@citizens.is

4 The final step...

I agree to the Terms of Service and Privacy Policy

CREATE YOUR PRIORITIES

и след натискане на бутона **Create Your Priorities now, започва използването на приложението.**